

MYSZ (178) *sb f*

sg *N* mysz (57). ◇ *G* myszy (8). ◇ *D* myszy (2). ◇ *A* mysz (16). ◇ *I* myszą (2). ◇ *pl N* myszy (49). ◇ *G* myszy (15). ◇ *D* mysz(a)m (1) *FalZioł*, myszom (1) *KochFr*. ◇ *A* myszy (21). ◇ *I* myszami (5). ◇ *L* myszach (1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI w.* (dwa z niżej notowanych przykładów) – *XVIII w.*

1. zool. *Mus musculus* L. (*Rost*); *mysz domowa, niewielki gryzoń z rodziny myszowatych (Muridae)*, o smukłym ciele barwy szarej lub brunatnej, wszystkożerny, szkodnik mogący przenosić choroby zakaźne; *mus Murm*, *Mymer*¹, *Mącz*, *Calep*, *Cn* (167) : [*Kot*] W iednym kącie łobie siedział: Po iedney myfzy łápáiąc/ A tám dobre byto máiąc *BierEz* K; Było ftekanie wielkie y drzenie/ Iż fie bało wfyfko łtworzenie. [...] Tedy fie ziemiá włożyła/ A nędzną myfz porodziła. *BierEz* Nv, H [3 r.], I3v [3 r.], K [3 r.], M3v, M4v [4 r.] (30); *Murm* 41; *Mymer*¹ 27; *FalZioł* +7, *3b, I 46a, 133a, IV 6d (17); *RejJóz* C5v, C6v; *RejRozpr* F2v; *RejRozm* 395; Potim wyfzy z oney kráiny myfzy/ wiefzfe niż kretowie/ ktore iádly ciála vmárlych *HistAl* H7; Pátrzayże co zá Sokoł siedzi w onym gniaźdze/ Snadź lepszą czáfem Kánię co myfzy ie znaydzye. *RejWiz* 11v; Y myfz nędzna gdy v niey orzechy obaczá *RejWiz* 48, 65v; *Leop* 1.Reg 5 arg, 5/6; *RejZwierz* 111, 129v, bb; Y poczynicie podobieńftwá zádnic y podobieńftwá myfzy [*imagines murium*] ktore pfowały ziemię/ á oddacie chwałę Bogu Izraélkiemu *BibRadz* 1.Reg 6/5; iż Bog dopuścił był myfzy ktore pfowały zboża ich. *BibRadz* I 153c marg, I 153c marg; iż miałtho kłátwy częfsto máwiał/ boday mię thák myfzy ziadły. *BielKron* 342; [*Semowit*] Káfzuby przypędził ku dawaniu trybutu/ tákielz inne Pomorzány y łtrzyie niebołzczyká Popielá co go myfzy ziadły. *BielKron* 343, 63, 285 [6 r.], 342, 342v, 361; *Ichnemon*, *Zwierzę* Egypckie ták wielkie yáko kot ále myfzy podobne. Alias *mus Indicus*. *Mącz* 164a, 238b, c, 265b, 357c; *SienLek* 31, 47v, 71, 150v, 153v (10); *GórnDworz* M8v; *RejPos* A2v; Coż ma dármołeg co ná piecu dyfzy/ Iedno wfzy we łbie/ pod kolnierzem myfzy. *RejZwierc* 221v, 221, 226v; *CzechRozm* 68; *PaprPan* Dd2v; POkíš ty/ bury koćie/ ná myfzách przeftawał/ A w infzész fię myfłitwo z iáłtrząby niewdawał. Byłes w łálce v ludzi/ [...] Teraz iákoś ku myfzom [*! możliwa też lekcja: misom; gra słów nawiązująca do znaczenia I.a.α. „misa”*] chćiał mieć y półmilki/ I łáziłes po ptaki w gołębiniec blifki: Dałes gárdło nieboże *KochFr* 117, 117; *PaprUp* A4v; *Calep* 126a, 682a; *KlonKr* wstęp A2v, B2v [2 r.]; Co iefł myfz Homerowa/ co świerczek ławnego *Plutárchá*/ álbo komor *Maroná* wielkiego. [...] to iż wczone głowy/ Dowćipem fwym igrály/ y łmyślnymi łłowy. *KmitaSpit* Av; Záby z iednego miałtá *Fráncuzy* wygnály/ Giar wyłpę/ *Cykládę*/ myfzy otrzymály. Száráncza też w Afryce ludzi zwygániała *KmitaSpit* A3v; *KlonWor* 56.

W połączeniach szeregowych (6): *FalZioł* I 91c, II 13c; Bieżącz prze demną [*kotem*] bi *Turczy* Gronoftaie miłfi łzczurci *RejRozm* 397; iedli wfzelki rodzaj gádziny nieczyfłtey y łmrodliwey/ to iefł pły/ myfzy/ węże/ zdechlinę/ y wfzelki płod ktory fie iefzczę nie dobrze wcielił *HistAl* M3; *GroicPorz* iiv; Niechayże thu iuż vmilkną oni co powiedáią/ áby myfzy/ ábo pfi/ ábo łzczurcy/ ábo ine befłte/ fákrámenty ábo fwiátości/ zyeść mogły etcet. *RejPosWiecz*² 95.

W porównaniach (19): Zowá też *Napellum* zwierzątko ktore iefłth iáko myfz á to zwierzę miefzka pod korzeniem thego ziele *FalZioł* I 93c; igry łthroiłz/ iákoby myfz w domu gdzie kotow łownych ábo łápek nie máłz *HistAl* C3v, C3v; *GroicPorz* ev; Sáčmy tu iáko myfzy/ co w iámę wleczemy/ Ná zyemi káźde zyarnko/ gdziekolwiek znaydzyemy. *RejWiz* 157v, 55, 67, 136, 157v marg, Cc7; A

przecżże fie też ty pyłznisz á nádymałz márna mucho/ iáko myłz ná wyłokiey gorze łiedząca/ ktora áni obaczy gdy ią Kaniá ábo Sowá porwie. *RejPos* 228; *RejZwierc* 220v, 222v, 229v; *CzechEp* 335, 343; *Calep* 313a; *KlonWor* 37; *RybWit* B3v.

Tłumaczenie węgierskiej nazwy miejscowej Egier (1): (nagł) O ZAMKV EGIERSKIM (-) EGier myłz po Węgierłku ná ktorą kot godził/ Y ták długo około iey iámki ćicho chodził. *CzahTr* G4v.

W charakterystycznych połączeniach: mysz nędzna (3), okrutna, plugawa; myszy się gonią (2), gryzą (2), załęgną się, zdychają (2); myszy chwytanie, gubienie; od myszy czyścić, obgryziony, zjedzony; myszy chwytac (pochwycić, uchwycić) (3), gonić, łapać, łowić (wyławiać) (3), skubać (4), tracić, truć (2), wyganiać (3), wypędzać, wywabiać; przed myszami chować.

Przysłowia: GroicPorz ev; Kto wiernie kto niewiernie s Pánem fie obchodzi/ Lecż on iáko kot ná myłz ná káždego godzi. *RejWiz* 136, 67; *RejZwierc* 222v, 229v; *RybWit* B3v. [Ogółem 6 r.].

Iáko w łpizárni myłzy záwżdy wiele/ Ták włzytkich zbytkow przy łwowlonym ciełe. *RejZwierc* 220v.

Myłzy tám nie bywáią/ Gdzie o zbożu nieznáią. *CzahTr* H4v.

Grzechy go prześláduią/ łumnienie go trwoży: Przed oczymá mu łtoi łtráłzliwy łąd Boży. Zywie iák myłz ná pudle *KlonWor* 37.

Wyrażenie: »łapka na myszy« (1): Muscipula, machina ad capiendas mures – łapka na miłzi. *Calep* 682a.

W przen (24) : A czos fie ten ofuł łmieye łuż y myłs rzadzi náłwiecze *RejKup* x2; Tákże y my práwiechmy Puchacze á Sowy/ Bo nigdy gdzye iełt iáfno nie wznósimy głowy. Wolimy ták w krzewinie Myłzy łkubąc łiedzyeć/ A co fie wzgorę dzyeie o tym nic nie wiedzyc. *RejWiz* 96v; Te Myłzy niecnotliwe co ten kray łzárpáią/ Wierz mi że ci Kotowie czyłcie ich drapáią. *Paprpán* Z2.

Wyrażenia: »mysz białá« = dzień [szyk 1 : 1] (2): Pożrzał wzgorę á gáłáfkę onę/ Myłzy gryzą łuż ná drugą łtronę/ Z łedney łtrony czarna z drugiey białá *RejPos* B; Gáłáfká tá ná ktorey ták wiłłz/ Nędzny żywot o ktorým thu łłyłzyłz/ Ktorąc czarna y białá Myłz głodze/ We dnie w nocy kážáci gi łrodze. *RejPos* Bv.

»mysz czarna« = noc [szyk 1 : 1] (2): *RejPos* B, Bv cf »mysz białá«.

a) *W antropomorfizowanych bajkach* (19) : Myłz záby bárzo prołłá/ By z nią ná wieczery byłá *BierEz* G4v; Myłz miełfka to włlyłzáłá/ Do łwey iámy się wezbráłá *BierEz* M3v; Potým więc trwogá przełtáłá/ Myłz domowa wybiezálá. *BierEz* M3v; Myłz wiełniaczká iey odpowie/ Siołtro niepewne tu zdrowie. *BierEz* M3v, G4v [2 r.], M3v [5 r.], Pv, P3 [2 r.]; MYłz dworfka wiełney Myłzy/ prołłá do łiebie *RejZwierc* 120v; Pocznie klucznik po chwili/ po zamku łkrobotác/ Myłzy łzukáiąc łkálub/ poczną fie łłopotác. *RejZwierc* 120v, 120v; A ci w błócie wrzełzczeli prze łwoy vpad łłáby/ Iáko z myłzámı mowne gdy przegrály záby. *KmitaSpit* C2v.

a. *Wizerunek myszy* (4) : Poczynicie łobie wedle łczyby Kłiązát Fılıłtyńłkich pięć zádnic złotych/ y pięć myłzy złotych [quinque mures aurei] *BibRadz* 1.Reg 6/4, 1.Reg 6/11, 18; vrádzili iá záfie odefłác włóżywłzy w káplę pięć myłzy złotych *BielKron* 63.

2. *zool. Zestawienie*: »mysz gorna« = *Marmota marmota* L., łwistak; duży gryzoń z rodziny wiewiórkowatych (*Sciuridae*), występujący wylácznie w łtrefie wysokogórskiej Alp i Tatr, ponad górną

granicą lasu, jego sadło używano w medycynie ludowej; empra Murm, BartBydg [szyk 1 : 1] (2) : Empra, mus est montanus in Saxonia, ein emfter. Myśl gorna. Murm 41; BartBydg 48b.

3. zool. Zestawienie: »leśna mysz« = *Apodemus silvaticus* L.; mysz zaroślowa; pospolity gryzoń z rodziny myszowatych (*Muridae*); *sorex Cn (1) : Mus sylvaticus, Leśna myśl. Mącz 436c.*

4. zool. Zestawienie: »wodna mysz« = *Neomys fodiens* (Pennant); rzesorek rzeczek; drobny ssak owadożerny z rodziny ryjówkowatych (*Soricidae*), zamieszkujący zarośla nad wodami; *sorex Murm, Mymer¹, BartBydg, Calep, Cn (4) : Murm 41; Mymer¹ 27; Sorex, mus, quia rodit ut serra, vodna mysh BartBydg 146b; Sorex, Animal est notissimum, maius mute, clariusque, strepens, domos nostras frequentans, omniaque arrodens – wodną myśl. Calep 993b.*

5. [zool. Zestawienie: »mysz brytańska albo pajęcza« = *Sorex araneus* L.; ryjówka aksamitna; drobny ssak owadożerny z rodziny ryjówkowatych (*Soricidae*), pospolity w lasach liściastych, na łąkach i w starych parkach; *mus araneus, scytale Cn: Myśl Britańka. W. 357 SienHerb E#; myśl pąjęcza SienHerb K4#.*]

6. zool. Zestawienie: »indyjska mysz« = *Herpestes ichneumon* L., *mangusta egipska*; ssak drapieżny z rodziny łaszowatych (*Viverridae*), zwany też szczurem faraona, czczony w starożytnym Egipcie (1) : *Ichneumon – Indyjską myśl. Animal est magnitudine felis, specie muris, vulgo nunc Murem Indicum vocant. Nascitur in Aegypto et cum aspide pugnat. Ichneumona Aegyptii adorant, quoniam ova crocodilorum conterit: et luto convolutus, quum os aperiunt, ita in ventres eorum insilit, ut exesis intestinis eos interimat. Calep 499a.*

7. zool. Zestawienie: »mysz latająca, skrzydlata« = *Chiroptera, nietoperze*; rząd ssaków zdolnych do aktywnego lotu, pędzący głównie nocny tryb życia. Posiadają błonę lotną rozpiętą między kończynami przednimi, bokiem tułowia, kończynami tylnymi i ogonem (2) : *Nietoperz ielł myśl latająca, skrzydła maiącz z błonek/ między ktoremi y nogi ią wrofle FalZioł IV 27a.*

W połączeniu szeregowym (1): Gdy fię rufzą lelkwie/ y myfzy skrzydláte: Nocni Krucy/ Latáwcy/ y Sowy rogáte. KlonWor 74.

8. astron. Nazwa gwiazdozbioru: *okręt (1) : Hydrá po czásie wchodzi/ y Chárt oštátkiem/ Ciągnąc zá łobą myśl ku górze pofzládkiem. A tá nád ziemią bieży po máłzt rozdzielona KochPhaen 21.*

Cf MYSZOKRZEW, MYSZOŁOW, [MYSZOŁOWNY], MYSZOTRZEW